

dan, att vi skulle dem attackera, på det han dess bättre skulle komma oss på ryggen. Nu vet jag icke, huru Eders Maj:t nådigst behagar. Om jag finge Öfverste Goës regemente hit och vi finge gå på dem att med Guds hjälp göra vårt bästa, eller huru Eders Maj:t därmed behagar. Temmeligt artilleri hafva de också med sig. Jag afvaktar härom Eders Maj:ts allernådigste order och beklagar, att mitt folk så mycket sjuknar; orsaken är, att de icke hafva haft hvarken brännvin eller dricka, sedan de äro hitkomna. Jag skall icke underlåta att göra allt för att konservera Eders Maj:ts regemente. Gud gifve, att de betjante ville bekymra sig om vår existens.»¹⁰⁾

I slutet af december förlades hufvuddelen af svenska armén i vinterkvarter i trakten af Lais, norr om Dorpat. Lifregementet vid Koikel kom alltså att bilda förpost för armén i sydlig riktning och fick här under vintern utkämpa flera strider med ryssarna. Ryttmästare v. Müllern hade med 100 hästar af regementet, uttagna från alla kompanier, i midten af december sändts på parti mot Neuhausen för att försvara slottet och hafva ett vaksamt öga på fienden. Här anfölls han den 17 december af ett starkt ryskt parti, men höll sig så tappert, att han efter tvänne timmar neklade några hundra ryssar och de öfriga retirerade. v. Müllerns förluster voro dock ej heller små. Enligt mönsterrullorna stupade denna dag af Lifregementet följande antal ryttare och hästar, nämligen:

	Lifkompaniet	Öfv. löjtnantens	Majorens	Roslags	Norra Upplands	Östra Västmanlands	Södermanlands	Kungsörs	Fellingsbro	Östra Närke	Örebro	Vadsbo	Summa
Ryttare	—	3	4	—	2	—	7	5	1	1	2	2	27
Hästar	—	4	4	—	4	—	3	1	—	2	1	2	21

Mönsterrullan upptager dessutom en karl af Fellingsbro kompani stupad den 10 december samt tre karlar af Östra Västmanlands och en karl och en häst af Majorens kompani stupade den 29 december.

Konungen hade tagit sitt vinterkvarter i Dorpat, hvarifrån han den 29 gjorde en ridt till Koikel, där han sammanträffade med Generalmajor Spens och Lifregementet. Här dröjde konungen några dagar i afvaktan på att ryssarna skulle göra något försök, men där blef allt tyst och stilla.²⁴⁾

Krigsåret 1701.

Den 8 januari var konungen åter ute på rekognoscering vid Peipusjön och sammanträffade ånyo med Spens. Då Spens här anmälde, att regementet led brist på lifsmedel, befalldes konungen honom att gå i vinter-

kvarter vid Sagnitz. Endast en löjtnant med 30 man kvarlämnades vid Neuhausen. Tre dagar därefter eller den 11 blef detta detachement anfallet af 400 ryssar, hvilka till en början kommo »tappert löpande,» men löjtnanten hade så väl utställt sitt folk både framför och på båda sidor om slottet, att fienden fick en märkbar känning af hans salvor och drog sig tillbaka.²⁴⁾ Den 19 skref Spens från Sagnitz, att han intet särdeles hört af ryssarna, sedan kungen var där, allenast att Öfverste Schlippenbach förföljt en del och nedgjort trettio af dem, hvarefter de öfriga dragit sig tillbaka till Petjory. Spens hade utsändt en del furagerare till gränsen för att samla furage, som fienden annars skulle hafva borttagit, och dessa hade redan inbragt 160 lass hö. Ryttmästare Bonde med 60 ryttare var kommanderad till betäckning med order att kvarstanna några dagar efter furagerarna »att attrappera fienden», hvilket ock lyckats, i det han utan ringaste förlust nedgjort ett parti af 15 man; Bonde kvarstod då ännu och hoppades kunna göra ännu större afbräck. Spens anmälde vidare, att regementsfältskären och många andra af officerarna och många gemena lågo för döden, hvarför han begärde, att »fältdoktorn» måtte skickas till regementet.¹⁰⁾

Mönsterrullan upptager en ryttare af hvardera Kungsörs och Fellingsbro kompanier samt en häst af det sistnämnda slagna den 20 januari; troligen tillhörde dessa Ryttmästare Bondes parti.

Emellertid oroade ryssarna från Petjory ofta de svenska kvarteren, hvarför konungen ansåg det vara högst angeläget, att detta fäste ödelades. Den 6 februari skref Spens, att han denna dag väntade Schlippenbach till Sagnitz för att öfverenskomma, om något kunde företagas mot Petjory. Samtidigt anhöll han, att hästar måtte uppköpas för att ersätta de många vakanserna vid regementet. Den 8 skref han åter till konungen, att 400 ryssar den 6 hade fattat posto $\frac{1}{4}$ mil från Koikel för att plundra i landet; »därför blef Löjtnant Blum med 36 af mina ryttare utsänd att rekognoscera, hvilken ryssarna hafva sökt att kringräna men blefvo af den djupa snön förhindrade; attackerade han då den vänstra deras flygel, dref dem på flykten och af dem 20 nedgjorde förutom dem, som bönderna i skogen dödade, samt dem sedan två mil förföljde, men som hästarna omsider tröttnade, så måste han vända om igen. De hafva varit rätt väl beklädda, hafvande på sig gröna rockar och pälsar. Eljest tänker jag i Herrans namn nästkommande söndag härifrån uppbryta med mitt regemente tillika med Schlippenbach att gå till Petjory, så framt den djupa snön oss ej förhindrar. Jag hafver till detta verket begärt af Öfverste Skytte granater och beckkransar.»¹⁰⁾

Den 10 februari bröt Spens upp med regementet samt anföll och brände den 13 Petjory. Angående denna strid skref han den 14 från Koikel: »Jag uppbröt med mitt regemente ur ståndkvarteren den 10 på aftonen och marscherade skogledes, där hvarken folk eller byar äro, kontinuerligen 14 à 15 mil allt intill en plats i Ryssland, Colodowicz benämnd,

hvarest jag stämt Schlippenbach med hans dragoner, infanteri och artilleri, som var fyra trepundingar, mig till mötes kl. 10 om aftonen, som var den 12 dennes, i den mening att öfverfalla fienden om natten, medan de sofvo och hade ingen kunskap af oss. Schlippenbach kom kl. 12, hafvandes kvitterat sitt folk en mil därifrån med Major Wallenstedt, hvilka dröjde så länge, att jag måste skicka Schlippenbach tillbaka och kom fram med sina dragoner kl. 3 1/2 om morgonen.* Då hade ryssarna allaredan af oss kunskap, hvilket allt oakadt jag dock strax marscherade öfver ett pass, hvarest de hafva för oss broar uppkastat, kommo likväl lyckligen öfver och satte oss kl. 4 utanför staden i en bataille, hvarest vi stodo och uthöllo deras kanonerande och skärmytserande utan att göra någon motion intill kl. emot 9, då infanteriet efterkom, dock Gudi lof utan någon särdeles förlust. Så snart vi kommo för staden, drog fienden sina trupper ut och ställde sig under sina stycken i slagordning, då jag med hela styrkan attackerade dem, hvilka strax retirerade sig under verket, som med retranchement och spanska ryttare var besatt samt dynga emellan kastad, gjordt som en vall; dock gick jag med kavalleri och infanteri gerade därpå, det samma lyckligen uppkastade och igenom kom, förföljandes dem allt intill slottsporten och en stor del nedgjorde, hade väl ock trängt oss in genom porten tillika med fienden och således bemäktigat oss slottet i samma force, där infanteriet så snart hade efter kommit, men efter vi inga gröfre stycken med hade, ej heller fingo några haubitzer af Öfverste Skytte, så stodo vi länge för slottet både med kavalleri och infanteri och uthöllo deras kanonerande, men sedan jag såg vara omöjligt utan gröfre stycken och bomber där något kunna uträtta, så stacks staden i brand, som var full med allehanda proviant och ammunition, och ställde oss därutanför. Själva fästningen är temligen stor med en stark ny ringmur fyra famnar hög omdragen samt många starka och sköna torn; varandes icke lätt med så små stycken, som vi med oss hade, att intaga fästningen utan att riskera allt för stor manspillan, marscherade jag därifrån och ställde mig strax hos slottet, furagerande hästarna vid en lada, som var full med hö och hörde munkarna till. Vid slottsporten blef Major Wallenstedt skjuten och Löjtnant Freijtach dödligt blesserad, men af de gemena kan jag ännu icke veta visst huru många, men tror vid pass 30 man. Af fienden blefvo vid pass 4 à 500 man dödade, förutom dem som uppbrändes. När detta var beställt, uppbröt jag i Jesu namn därifrån och marscherade med mitt regemente först till Koikel och idag till kvarteren igen. Hästarna hafva

* Enligt Theatrum Europæum samlades den 13 kl. 2 fm. vid Colodowicz de till företaget afsedda trupperna, nämligen större delen af Lifregementet, Öfverste Schlippenbach med 300 man till fots och 300 dragoner samt fyra fältstycken från Marienburg, Major Wallenstedt från Rauge samt Kapten Meyercrantz från Koikel, sammanlagdt vid pass 2,000 man. Med denna styrka skulle följt omkring 2,000 ingermanländska bönder för att hämnas det öfvervåld, som skett dem och deras landsmän, samt för att göra byte. Härom säger dock Spens i sitt bref intet.

fuller något gifvit sig af denna svåra marsch, men när vi komma i kvarter, skola de väl komma till rätta igen — — —»¹⁰⁾

För denna strid upptager mönsterrullan döda af Lifregementet endast tre ryttare af Östra Närkes och en af hvartdera Norra Upplands och Södermanlands samt en häst af hvartdera Majorens och Fellingsbro kompanier. Enligt Leonhard Kaggs dagbok var under natten så stark köld, att många blefvo förkylda. Theatrum Europæum beskriver striden efter kl. 9 fm. så, att sedan Generalmajor Spens låtit rekognoscera förskansningarna, beslöt han att våga en stormning. I midten ställdes fotfolket under Major Wallenstedt; högra flygeln fördes af generalmajoren själf, som där hade Öfverstelöjtnant Stöltenhjelm med större delen af Lifregementet, Öfverstelöjtnant Romanowitz' finska ryttare samt en del af Schlippenbachs dragoner; på vänstra flygeln fördes befälet af Öfverste Schlippenbach, som hade under sig Ryttmästare Creutz med en del af Lifregementet och Kapten Rosenkampf med återstoden af Schlippenbachs dragoner.

Vid denna tid, då anordningarna för stormningen blifvit fullbordade, hade striden redan börjat, därigenom att Ryttmästare v. Müllern af Lifregementet, som varit utsänd att tända några längre bort belägna byar, nu återkom och högg in på de mot svenskarnas vänstra flygel stående trupperna. Hela svenska rytteriet fördes nu i galopp rakt mot fienden, som utan särdeles möda drefs från fältet in i sina förskansningar, så tätt förföljd af de svenska ryttarna, att dessa samtidigt inträngde. Dragonerna skyndade till Petjorys slott eller kloster, troget understödda af Creutz med hans ryttare. Endast ett fåtal af ryssarna lyckades rädda sig in i slottet och stänga portarna efter sig; de öfriga skingrades i förstaden, där en stor mängd nedhöggos. En del försvarade sig tappert i husen, så att man nödgades sätta eld på dessa, men detta oakadt ville de ej komma ut, utan ledo ett rättvist straff för sina rysliga härjningar i Lifland, därigenom att de själva blefvo innebrända. Ur lågorna hördes ännu länge de döendes rop, blandade med skotten ur deras egna gevär, som af elden afbrändes. Bakom ett bröstvärn af spanska ryttare invid slottsporten hade en del af fienderna räddat sig och gjorde där ett förtvifadt motstånd, men de blefvo drifna ur sin ställning och till största delen nedhuggna af Stöltenhjelm med hans afdelning af Lifregementet, Rosenkampf med dragonerna samt det anryckande fotfolket.¹⁷⁾

Flera lyckade ströftåg och partier utfördes äfven efter denna tid från Lifregementet. Den 5 mars utsände Spens en af sina ryttmästare med 100 hästar. Dessa togo vägen öfver Peipus, som ännu var tillfrusen, och avancerade på fyra mil nära Pleskov. En kår strelitzer, ryssarnas bästa trupper, som de påträffade, jagades på flykten med förlust af flera fångar, hvilka ryttmästaren jämte byte förde tillbaka. Den 29 mars utsände Spens Ryttmästare Carl Gustaf Creutz med 300 man. Han gick tämligen nära Pleskov, hvarest han råkade några fientliga trupper, hvilka efter ett svagt motstånd hastigt gifvo sig på flykten.²⁴⁾

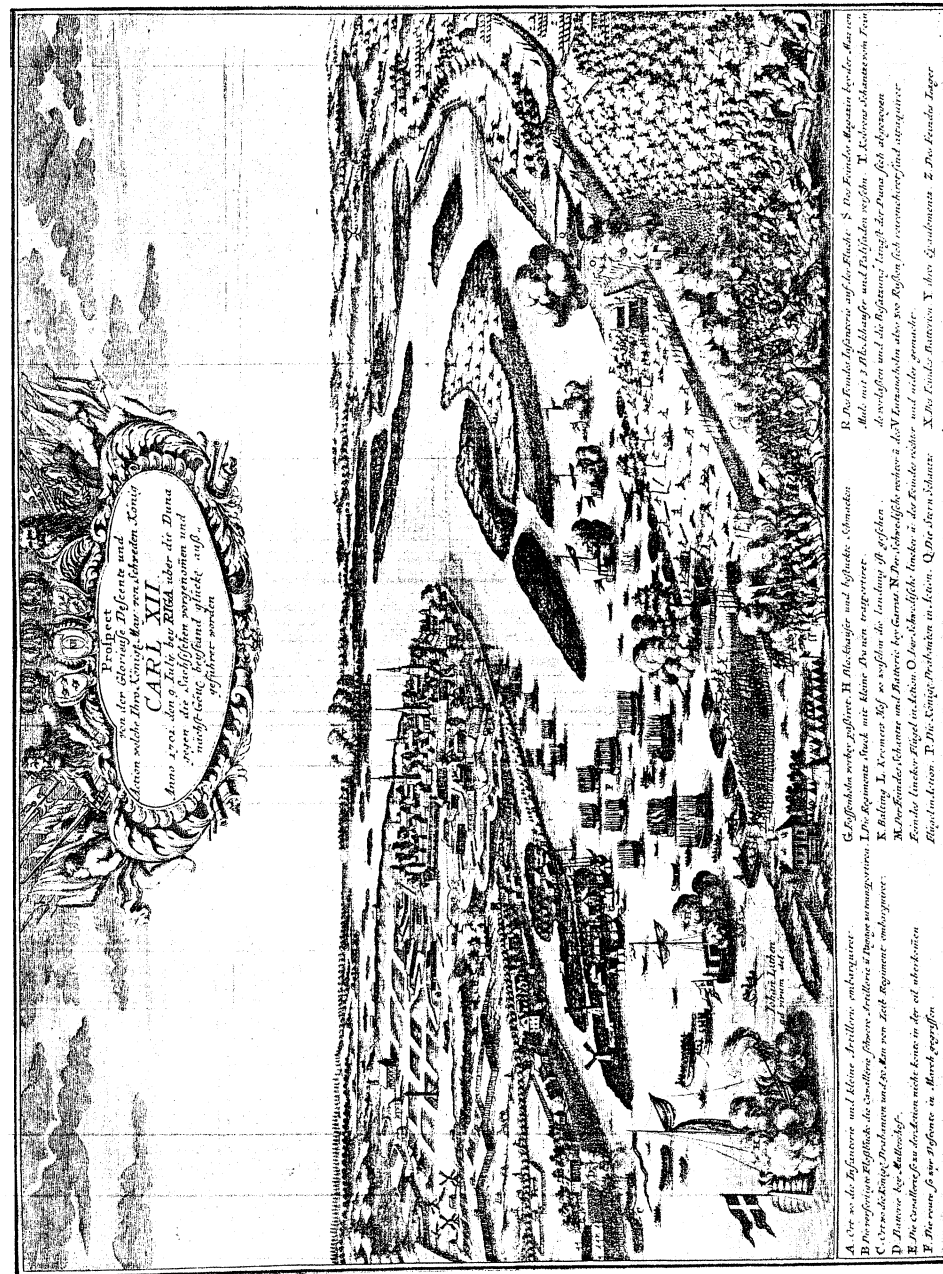
I och för sommarfälttåget, hvilket var afsedt att riktas mot Polen, gjordes tidigt förberedelser. Den 28 april anhöll Öfverstelöjtnant Stöltenhjem hos konungen om penningar för officerare, gemena och trossdrängar »för att utrusta sig till den blifvande kampanjen». Den 19 maj anhöll Spens, hvilken nu blifvit befördrad till generallöjtnant af kavalleriet, i brev från Sagnitz, att de sjuka måtte få lämnas i Fellin, »där de blifva bättre skötta än i Dorpat, där redan så många äro. Sjuka finnas Gudi lof ej många, men flera kylda, af hvilka en del ännu på lång tid icke lär blifva frisk.» En officer, själf kyld, skulle kvarlämnas hos dem äfvensom en fältskärgesäll till deras vårdande. En del hästar uppköptes i trakten. Vidare anhöll Spens i brev af den 4 juni från Dorpat om landshöfdingarnas bistånd i hemlandet, enär rusthållarna ännu ej anskaffat schabrakerna och trossklipparpennningarna samt ej ville betala inköpta nya hästar, förr än de fått de gamla kasserade hem, »ehuru dessa härute alltid värderats och godtgjorts rusthållarna», hvilket af konungen bifölls.¹⁰⁾

Angående fienden skref Spens i ofvannämnda bref af den 13 maj, att han hade underrättelse, att fienden ämnade infalla i landet, hvarför han utsändt ett parti af Lifregementet till Koikel; med hela regementet höll han sig färdig att sekundera dem, »ifall något af fienden skulle tenderas, hvilket jag dock knappt tror, men ville önska, att de kommo; vi skulle gärna med Gudi hjälp convoyera dem tillbaka i sitt land igen».

Den 17 juni på sin tjugonde födelsedag uppbrot Kung Carl med hela armén från kvarteren i Lifland. Den 22 nådde han den lilla staden Walk, hvarest ett rykte visste berätta, att ett parti sachsure visat sig ej långt därifrån. Härför utsändes fyra kompanier af Lifregementet att uppsöka dem på andra sidan Aa-strömmen, men de funno intet af fienden. Den 24 var hufvudkvarteret i staden Wolmar, hvarifrån ett parti sändes mot Kockenhusen för att vilseleda fienden om platsen, där konungen ämnade öfvergå Dünafloden. Emellertid marscherade hufvuddelen af armén mot Riga, där anstalter voro gjorda såväl för byggande af en flottbrygga som för anskaffande af farkoster för truppernas öfverförande.

Öfvergången af Düna.

Mellan kl. 9 och 10 om aftonen den 8 juli började de trupper defilera, hvilka först skulle gå öfver. Dessa voro Lifdrabanterna, 200 man af Lifregementet till häst under Generallöjtnant Spens, 200 man Lifdragoner, fyra bat. Lifgarde, två bat. Upplänningar, två bat. Dalkarlar, en bat. Hälsingar, två bat. Västmanlänningar, två bat. Närkes och Värmlands samt två bat. Västerbottens regemente. Sachsarna under Hertigen af Kurland och Fältmarskalken Steinau utgjordes af fyra regementen till häst och fyra till fot samt tjugofyra bataljoner i reserv. Kl. 4 fm., sedan lösen »Hjäl Gud» utdelats, lade svenskarna ut från stranden. Landningen skedde gent

ÖFVERGÅNGEN AF DÜNA DEN 9 JULI 1701.

emot Fossenholm, en kvarts mil nedanför Riga. Regimentena landstego utan synnerlig förlust, oaktadt fienden flitigt kanonerade från en stjärnskans samt med sina regementsstycken, hvilken eld besvarades från Rigas citadell samt från åtskilliga batterier och blockhus, uppförda på prämar och lodjor. De första, som satte i land, voro grenadiererna af gardet, med hvilka Hans Maj:t själf följde i en liten båt. Hade fienden hållit sig närmare stranden, hade han lättare bestridit öfvergången, men hans plan var att, litande på sin större styrka, släppa konungen i land med några tusen man och därpå kasta sig öfver honom. Detta befordrade konungens plan, ty därigenom kunde han uppställa sitt infanteri i linje, innan fienden hann draga sig tillsammans. Ändtligen stod fienden i slagordning på en äng. När han då såg de först öfverkomna bataljonerna, anföll han dem med beslutsamhet och gaf dem en stark salfva, men svenskarna, som satt spanska ryttare framför sig och fällt pikarna, gånge honom såväl med fältstycken som musköter orsak att rygga. Hans kavalleri, som bestod af kyrassier, sökte i detsamma komma konungen i flanken, men Drabanterna under Generalmajor Arvid Horn och femtio man af Lifregementet under Generallöjtnant Spens höllo först ut deras salfva och trängde sedan med värjan i hand ögonblickligen in i hopen samt kastade kyrassiererna öfver ända. När ryssarna sågo sachsarnas motgångar, började de fly. Svenskarna gingo med värjan i hand löst mot stjärnskansen, hvilket så betog de ineliggande sachsarne modet, att rätt som de lagt an för att skjuta, kastade de om gevären och begärde kvarter samt gjordes till fångar. Deras stycken vändes genast mot fienden. Sachsarna anföllo för andra gången med sin linje, men blefvo åter kraftigt mottagna. Emellertid hade konungen vunnit mera mark och fått sin vänstra flank betäckt af stranden och stjärnskansen, medan den högra var blottad. Då fienden för tredje gången återkom, blef han väl af infanteriet, Drabanterna och den lilla truppen af Lifregementet tillbakalagen, men hans yttre flygel svängde sig till höger och anföll det svenska infanteriet i sidan, så att de yttersta började vika, men då återkommo drabanterna och anföllo honom i ryggen, på samma gång som mera manskap af Lifregementet* tillika med Västerbottningarna öfverkommo. Dessa ställde sig på svenska högra flygeln och drefvo fienden tillbaka. Fienden anföll nu för fjärde gången, och man måste tillstå, att sachsarna gjorde sitt yttersta som tappert folk, men alldenstund friska trupper ständigt öfverkommo, kunde de intet uträtta utan blefvo kl. 7 fm. drifna på flykten efter två timmars fäktande. Konungen själf förföljde med Lifregementet och en del af infanteriet de slagna

* En del källor säga att endast Lif och en del af Södermanlands kompanier skulle hafva deltagit i slaget, men enligt andra och bland dessa Fankommitén, hade vid stridens början endast 50 man af Lifregementet kommit öfver men efter andra rytterianfallet återstoden af regementet. Regementskvartermästaren på regementet, Jacob Danckwardt-Lilljeström, anför i sin meritsförteckning, att han var med, då de tvåhundra hästarna af Lifregementet öfverkommit.

till Cobrons skans, som af fienden genast utrymdes. Generallöjtnant Spens sändes härifrån för att med Lifregementet afskära dem vägen längs Düna; han upphann dem likväl ej, men tog deras bagage och ett rikt byte. Fienden förlorade i slaget vid Düna omkring 2,000 man, hela sitt artilleri, läger, bagage och magasiner. Svenskarnas förlust var i döda och blesslerade omkring 500 man. Efter segern lät konungen göra korum och tackade Gud på knä tillika med hela armén för den vunna segern.

Denna berättelse är tagen ur »Relation öfver segern vid Düna» i Kungl. Bibl. I en annan »Berättelse om den härliga seger och framgång, hvarmed Gud den allershögsta Hans Kungl. Maj:ts till Sverige vapen, genom den lyckliga öfverfarten öfver Dünaströmmen, emot konungens i Polen sachsiska armé till alla åskådandes högsta förundran hafver behagat välsigna. Riga den 9 juli anno 1701» heter det: »De svenska stego likafullt frimodigt iland, sprungo ur sina fartyg och fattade posto, hvarvid Hans Kungl. Maj:ts höga person var ibland de allra främsta. Fienden gick däremot med häftigt och förskräckligt skjutande på dem löst, dock gjorde de våra med spanska ryttares föresättande, pikarnas fällande och de medförda fältstyckenas skyndsamma planterande så manligt motstånd, att de fientliga truppen måste vika och gifva sig undan, besynnerligen kavalleriet, hvilket dock hos dem mycket starkare var än vårt, såsom våra icke flera med sig hade än en del af de Kungl. Drabanterna och två kompanier af Hans Kungl. Maj:ts Lifregemente, hvaremot de 4,000 man till häst, bland hvilka två regementen kyrassier. Kungl. Drabanterna och de andra få af rytteriet, medan de mesta och öfriga till häst ännu stodo här på denna sidan och icke kunde så hastigt öfverföras, uthöllo fiendens skott utan att skjuta emot, orörliga och stilla, men anföllo strax därpå med värjan fiendens kyrassier med så oförskräckt och kraftigt mod och eftertryck, att fienden nödsakades vika undan. Omsider efter en stark och förtviflad drabbning, som varade två timmars tid, vardt fienden bragt i oordning och därefter fort på flykten drifven.»

Ehuru Drabanterna och Lifregementet, särskildt den först öfverkomna delen af regementet, framhållas för sin stora tapperhet gent emot en vida öfverlägsen fiende, voro regementets förluster ej stora. Mönsterrullorna upptaga ingen, hvarken befäl eller gemen, stupad; förlusterna i döda inskränka sig till fyra hästar, nämligen en af hvardera Lif, Kungsörs, Örebro och Vadsbo kompani. Huru många, som sårats i striden, finnes ej angifvet.

Sommaren 1701—våren 1702.

Segern vid Düna var vunnin, men den fientliga armén var ej krossad. Förr än detta var gjordt, kunde Kung Carl knappast vända sig mot den ryska armén. Han blef därför tvungen att först fullfölja fälttåget i